

KONZERVATÍV KIJELENTŐ MÓD

CSEJTEI Dezső: *Gómez Dávila-széljegyzetek és kommentek. Egy jobbos a balnak.*
Századvég, Budapest, 2022. 324 oldal, 2990 Ft

Hermeneüein – görögül annyit tesz, értelmezni. S még: tolmácsolni, kimondani, megvilágítani. Bár ez a felsorolás hosszan folytatható lenne, az már ennyiből is látszik, nagyjából milyen körben szóródnak szét a jelentések – eltérő képzetek, tények és összefüggések felé. Ha elfogadjuk, hogy a filozófia, a retorika és a költészet feladata egyaránt a szétszóródó jelentések összegyűjtése, akkor ezt a feladatot is jellemezhetjük így egy szóval: *hermeneüein*. Ebben volt kivételes tehetség a kolumbiai filozófus, Nicolás Gómez Dávila (1913–1994), akit most a *Kontra* és a Századvég Kiadó szerkesztőinek jóvoltából egy új kötetben, gondolkodásának új oldaláról ismerhetünk meg. Az elmúlt évek kiemelkedő könyvtermése mellett az is növeli bizalmunkat a *Gómez Dávila-széljegyzetek és kommentek* című kötet iránt, hogy a fordítást a neves magyar filozófus, Csejtei Dezső kezéből kapjuk, akinek olyan szerzők alapos megismertetését köszönheti a magyar tudományos élet, mint Ortega, Jünger vagy Spengler. Az ő fajsúlyos könyveik mellett Dávila széljegyzetei első ránézésre nyilván hevenyészett, befejezetlen munka benyomását keltik majd, ahogy a hozzájuk fűzött kommentek is ezt a képet erősíthetik, de az olvasó egyúttal abban is biztos lehet, hogy értékes gondolatokra akadt, itt ugyanis nem a műfaj – a széljegyzet és a komment – a döntő. Dávila nem csak a gondolkodás tartamát, a szavak mértékét határozza meg sajátosan, a most megjelent kötetben is egy, a megszokott monografikus (hogy Spengler esetére utalva rögtön azt ne mondjam: monolitikus) megközelítéstől gyökeresen eltérő *gondolkodási stílus* érvényesíti a jogait.

Ahogy a technológia világnyelvvé vált, mindenütt felütötte fejét a globális álangóság fogalompusztító pestise, amellyel éppen a rámutatás és a megvilágítás

szavai banalizálódtak. Különösen az „ez” (*this*) és a „mint” (*like*) nem jelentenek többé semmit, nem irányulnak semmilyen lényegiségre. Köhintések. „A Haladás nehezen lélegzik a parnasszuson” – írja Dávila. Mit lélegzik – fájdalmasan hörög, nyüszít és zihál. A hegymenetben énekelt *Marseillaise* és az *Internacionálé* hangfoszlányai hamar visszashállnak a mocsaras lapályokra, majd bugyborékolva merülnek el. Dávila, mintha a szférák zenéjére figyelne, a nyelv teljes elhasználódása közepette minden mondatával a kijelentő mód ethoszát mutatja föl: összegyűjti, tömöríti a jelentéseket. Akármilyen röviden is fogalmazza meg mondanivalóját, szinte soha nem vetődik fel a kérdés, „vajon mire gondolhatott a szerző”. A posztmodern állapotban kaotikusan szétporzó nyelvelemek közepette a bölcselő feladata márpedig pontosan ez: rávilágítani a lényegre, és helyreállítani valamit a nyelv valóságot megragadó, megtestesítő és működésbe hozó erejéből. Feladata, hogy ne csak „problematizáljon”, hanem valóban kijelentsen, végtére is a Logosz kultúrája volnánk, legalábbis a Coca-Cola és a pornográfia mindent elsöprő hatalomátvétele előtt biztosan az

voltunk. Ahogy a posztmodern liberalizmus – a történelmi szezonvég – életunt szofistáit hallgatjuk, egyre erősebb bennünk a vágy a klasszikusok után, akiknek még a töredékeiből is többet lehet tanulni, mint a modernnek vaskos köteteiből. Mindinkább olyan gondolkodók után kiált a jelenkor, amilyen Nicolás Gómez Dávila volt.

Ha a kezünkben tartott könyvből-folyóiratból felpillantunk, körös-körül azt látjuk, a társadalmi munkamegosztás még mindig differenciálódik, a társadalom atomizálódik, egyre inkább elválnak egymástól a különféle tudásformák, kompetenciák és általában:

elkülönülnek egymástól a „funkciók”. Leginkább azért olvasunk könyveket és folyóiratokat, hogy ezt a tendenciát és a jelentések kaotikus szétszóródását némiképp ellensúlyozni tudjuk. A filozófus feladata ma ezért pontosan az, hogy ebben segítsen nekünk. A társadalmi funkciók különfejlődése mellett feladata arra vonatkozik, hogy néha még mások helyett is az igazmondás etikája szerint éljen. Neki kell rávilágítania a dolgokra, neki kell helyreállítania a szavak becsületét. A megvilágító erejű kijelentésekhez és az igazság kimondásához célzó filozófiához hozzátartozik a holisztikus szemléletmód, az az egyszerűség és egységelv, amelytől a későmodern/posztmodern társadalom mind bonyolultabb rendszere és zaklatott nyelvezete tart távol minket. Ilyen helyzetben a párna luxus, a filozófia nem az.

Hallgassuk meg Nicolás Gómez Dávila véleményét, aki valóban páratlan tehetséggel gyakorolta az igazságot megvilágító filozófiát: „A művészet csúcsa a szavak segítségével visszaadni a gondolatnak az egyszerűséget, amelytől a szavak megfosztják.” Itt van teendők. Itt vérzik el a saját legkevésbé sem önfelédlt létundorában fuldokló Sartre, a Hegelt terminológiai-módszertani vészkijáratként használó posztmarxista értelmiség és Habermas is, aki a monotoniatűrre alapján kiválasztott unalomelíték zsargonjába mentette át a humanizmus egynemely szívósabb illúzióját. A példák sora szinte végtelen, hiszen majdnem mindenki félrebeszél. Nem is véletlen, hogy a „filozofálás” a köznyelvben jóformán már semmi mást nem jelent, mint plauzibilis semmitmondást, amely legjobb esetben nyelvileg ötletes, de nem áll semmilyen vonatkozásban az élettel.

Nicolás Gómez Dávila esete egészen más: ő egy napjainkban alig fellelhető hermeneutikai konzervativizmus képviselője volt, s megkockáztatjuk, hogy életművét a későmodern burzsoázia üres fecsegése közepette éppen ez a szellemi magatartás teszi egyedülállóvá. Tegyük most félre azt az ellenvetést, miszerint az író nem konzervatív, hanem reakciónak tartotta magát, hogy miért, az a kötetből is kiderül, a széljegyzetei (*escolios*) egy megőrző, fenntartó, megerősítő, megvilágító nyelvhasználatot képviselnek, méghozzá anélkül, hogy egy modern szubjektum fontoskodását és tolakodó közelségét kellene elviselnünk, és azt a mérhetetlen gögőt, ami a modern mentalitás

sajátja. A konzervatív az alázat politikájában hisz. Hogy ez nem langyos mérsékletet vagy lemondást jelent, arra Dávila határozott kijelentő mondatai jó példát nyújtanak. Hermeneutikai konzervativizmusa épp az alázat elvét követi, amikor csak széljegyzeteket hagy hátra. Nem mintha minden eleve töredékes lenne, és már semmiről se lehetne összefüggően beszélni. Dávilát feltehetően bosszantotta a pozitivista adatgyűjtők, a tényeket unalmas leltárakba foglaló hivatalnoklelkek stílusa, ahogy a túlírt könyvek fecsegése is. Ismervén a nappal és az éjszaka – a társalgás és az olvasás – értékét, talán épp ellenreakcióképpen írt széljegyzeteket és tüntetőleg folyamodott ahhoz az intellektuális peremjelenséghez, amely középen helyezkedik el az értekezés és a semmi között.

A széljegyzetek fordítója és kommentelője, Csejtei Dezső a kötet előszavában fontosnak tartja megemlíteni, milyen életforma teszi érthetővé és lehetővé azt a sajátos gondolkodási stílust, amit Dávila képviselt. Televíziót nem nézett, újságot nem olvasott – ennek megfelelően nem is találni olcsó zsurnalizmusokat az írásaiban. Innen érthető, miért nem újságos pultot látunk azt egyes gondolatok válla fölött átpillantva, és – Giovanni Papini szavaival élve – miért a dolgok egyetemességét, századok és kötetek körmenetét véljük felfedezni egy-egy kijelentés mögött. Az életforma szerves része az is, hogy Dávila éjszaka alkot. Harmincezer kötetes házikönyvtárában egy állólámpa fényköre koncentrálna figyelmét. „A reakciós – írja – nem éljenzi azt, amit a következő hajnalnak kell elhoznia, és nem csimpaszkodik az éjszaka utolsó árnyékaiba. Tartásában felemelkedik a csillogó térbe, ahol a lényegek kérlelik őt halhatatlan jelenlétükkel.” A metafizikai bizonyosságokban megmerítkező hajnali olvasmányok és jegyzetek persze nem állhatnak egymagukban, kiegészíti őket a délidő és a délutánba nyúló eszmecsere hispán hagyománya, a *tertulia*. Egy ilyen összejövétel alkalomszerű, de rendszeres, oldott hangulatú, mégis komoly beszélgetést jelent, amely a hétköznapi dolgoktól, tehát a „mi van veled” szintjétől a metafizikáig mindennek teret ad. Csejtei Dezső közvetítésével most erre kaptunk meghívást és még csak el sem kell utaznunk Kolumbiába. A feladat Magyarországon is ugyanaz: *hermeneüein*, a megértés általi megőrzés munkája.

CZOPF ÁRON